

ҚР Білім және ғылым министрлігі Ғылым комитеті
А. Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институты
Халықаралық «Қазақ тілі» қоғамы
Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті

Институт языкознания им. А. Байтұрсынова
Комитета науки Министерства образования и науки РК
Международное общество «Қазақ тілі»
Казахский национальный женский педагогический университет

Science Committee of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan
Institute of Linguistics named after A. Baitursynov
International society «Qazaq tili»
Kazakh national women's teacher training university

ҰЛЫ ДАЛА ТҰЛҒАЛАРЫ: АКАДЕМИК РӘБИҒА СЫЗДЫҚ ЖӘНЕ ҚАЗАҚ СӨЗІНІҢ ҚҮДІРЕТІ

Белгілі түркітанушы ғалым, ҚР ҰҒА академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген ғылым қайраткері, Қазақстан Республикасы Мемлекеттік сыйлығының, Шоқан Уәлиханов атындағы сыйлықтың және І дәрежелі «Барыс» орденінің иегері Рәбиға Сәтіғалиқызы Сыздықтың туғанына 95 жыл толуына орай «Ұлы дала тұлғалары: академик Рәбиға Сыздық және қазақ сөзінің құдіреті» атты халықаралық ғылыми-теориялық конференцияның

МАТЕРИАЛДАР ЖИНАҒЫ

1 қараша 2019 жыл

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

международной научно-теоретической конференции «Ұлы дала тұлғалары: академик Рәбиға Сыздық және қазақ сөзінің құдіреті», посвященной 95-летию со дня рождения известного ученого-тюрколога, академика НАН РК, доктора филологических наук, профессора, заслуженного деятеля науки Республики Казахстан, лауреат Государственной премии Республики Казахстан, премии имени Шокана Уалиханова, Ордена «Барыс» I-ой степени Р.Г.Сыздык

1 ноября 2019 года

COLLECTED PROCEEDINGS

the international scientific and theoretical conference «Uly dala tulgalary: akademik Rabiga Syzdyk zhane qazaq sozinin qudireti» devoted to the 95th anniversary of the birth of a famous Turkologist, academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, doctor of philological sciences, professor, Honored Scientist of the Republic of Kazakhstan, owner of the State Prize of the Republic of Kazakhstan, Shokan Ualikhanov Prize,

I degree «Barys» Medal R.G.Syzdyk

1 november, 2019

Алматы, 2019

Бас редактор

Е.З. Қажыбек – А.Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтының директоры,
ҚР ҰҒА корр. мүшесі, филол.ғ.д., профессор

Пікір жазғандар:

Филол.ғ.д., проф. **Ф.Ш. Оразбаева**

Филол.ғ.д., проф. **З.М. Базарбаева**

Редакция алқасы:

ҚР ҰҒА академигі **Ө. Айтбаев**, филол.ғ.д. **О. Жұбаева**, филол.ғ.д., проф.
А. Жұбанов, филол.ғ.д., проф. **А. Алдаш**, филол.ғ.д., проф. **Б. Момынова**,
филол.ғ.д., проф. **Қ. Күдерінова**

Жауапты редактор:

Филол.ғ.д., проф. **Ж.А.Манкеева**

Жауапты шығарушылар:

А. Шормақова, А. Кегенбекова, М. Әбдірахман

Ү377 **Ұлы дала тұлғалары: академик Рәбиға Сыздық және қазақ сөзінің күдіреті /**
Халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары. Алматы, 2019. –
428 бет.

ISBN 978-601-332-415-9

Бұл жинақта ҚР ҰҒА академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор
Р.Ғ.Сыздықтың мерейтойына арналған халықаралық ғылыми-теориялық конферен-
ция материалдары енген. Жинаққа енген материалдар ЖОО ұстаздары мен ҒЗИ
қызметкерлеріне, PhD докторлары мен магистранттарына арналып, филологиялық
ғылым бағытындағы өзекті мәселелерді қамтиды.

ӘОЖ 80/81 (063)
КБЖ 80/84

ОРЫС ТІЛІНІҢ ҰЛТТЫҚ КОРПУСЫНЫҢ СӨЗЖАСАМДЫҚ БЕЛГІЛЕНІМІ: МІНДЕТТЕРІ МЕН ӘДІСТЕРІ

А. Жаңабекова

А.Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтының бас ғылыми қызметкері, филол.ғ.д.

К. Пірманова

*А.Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтының қызметкері,
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің PhD докторанты*

Резюме: В данной статье охарактеризованы перспективы корпусно-ориентированного подхода к изучению русского словообразования, а также показать, какие практические возможности может предоставить словообразовательная разметка пользователям корпуса. Поскольку словообразовательная разметка НКРЯ — первый проект подобного рода в практике аннотации лингвистически ориентированных корпусов, то одной из первоочередных задач стало составление списка возможных поисковых запросов к корпусу со словообразовательной разметкой.

Кіріспе. Орыс тілінің ұлттық корпусын құрастыру ісіне байланысты жұмыстар 1980 жылдардан бастама алғанымен, толық жұмысқа кірісу 2000 жылдан бастау алды. Аталмыш корпус орыс тілі мәтіндер жиынтығына негізделіп жасалған электронды түрдегі ақпараттық-анықтамалық жүйе. Орыс тілінің ұлттық корпусы қазіргі таңда ірі корпустарға қойылатын талаптарға сай жұмыс жүргізуде. Корпуста талапқа сай ғылыми, ресми-іскерлік, публицистикалық, шіркеулік-діни, көркем, ауызша, тұрмыстық және электрондық коммуникацияны қоса санағанда көптеген мәтіндер қамтылып, корпусқа енген. Сонымен қатар, негізгі әлеуметтік параметрлер бойынша айтарлықтай әртүрлі. Корпусқа енген және енетін мәтіндер арқылы мәтіндердің жазылу мерзіміне қарай тілде қандай құбылыстардың болғаны туралы диахронды тұрғыда өзгерістердің динамикасын анықтауға болады. Бұл тіл біліміндегі зерттеу жұмыстарын жеңілдетудің, автоматты түрде керек мәтін мен қажет ақпаратты оңай әрі тез табудың бірден бір жолы. Заманауи корпустарды құру тәжірибесі бірінші кезекте сөз деңгейінде деректерді (мысалы, леммалар, сөз таптары, грамматикалық ерекшеліктерінің белгіленімі және т.б.) белгілеуді, сондай-ақ сөзден үлкен бірліктерді (мысалы, синтаксистік топтардың белгіленімін, сөйлемді коммуникативті бөлу, жалпы мәтін туралы ақпарат беру және т.б.) қамтиды. Түбір, префикстер және жұрнақтар сияқты сөзге қарағанда кіші екі жақты бірліктер туралы ақпараттар корпусқа қажет пе?

Әдістеме. Бұл мақалада біз орыс тілінің сөзжасамын үйренуге арналған корпусқа бағдарланған көзқарастың болашағы туралы айтып, сонымен қатар корпустың пайдаланушыларына сөзжасамдық белгіленім арқылы қандай практикалық мүмкіндіктерді ұсына алатындығын айтқымыз келеді. Орыс тілінің сөзжасамын қалыптастырудың қолданыстағы сипаттамалары сөзжасамды қалыптастыру модельдерінің толық немесе толық емес тізімін (мысалы, под — √ — ени — е: вед, ключ, нес, нош, твержд, чин [1, 271], [2, 129], [3, 416], [7, 312], [8, 131]) және сөзжасамдық ұя тізімін (мысалы, смелый, смело, смелость, смельчак, смелеть, осмелеть, осмелиться, посмелеть; [4, 586] сөзжасам сөздіктерін және [5, 994] морфемалар сөздігін қарау) қамтиды. Дегенмен, біздің ойымызша, сөзжасамдық моделдердің өнімділігіне қатысты мәселе әлі қанағаттанарлық шешім таппаған. Қазіргі уақытта бұл термин бірінші кезекте сөздіктегі өнімділікке қатысты түсіндіріледі. Өнімділік тілдің бүкіл сөздік қорына (-б(а) жұрнағымен өнімсіз модель түзеді. Мысалы, судьба) немесе белгілі бір лексикалық тобына (-ец жұрнағы бар модель адъективті түбірі бар сөздер тобы үшін өнімсіз. Мысалы, глупец, -ин(а) жұрнағы қатысқан модель жан-жануарлар тобының атаулары үшін өнімді. Мысалы, оленина) қатысты бағаланады. Өнімділік диахрондық кілтпен де бағалануы мүмкін. Бірақ сөздік призма арқы-

лы (ирова(ть) жұрнағының XVII ғ. пайда болуын қарау [Өзгерістер... 1964: 44], сөзжасамдық модельдерге кірме және жаңа сөздерді қатыстыру). Сонымен қатар, өнімділікті мәтінде сөзжасам моделінің жүзеге асу ықтималдығы деп түсінуге болады. Шын мәнінде, таңдауды түсінбейтін шетелдіктің нақты контексте диминутив пен диминутивті емес форма арасында, етістік атауларын қалыптастыратын әртүрлі модельдер арасында және т.б. түсіну оңай. Сонымен қатар, ана тілінде сөйлеуші үшін сөзжасам — сөйлеуде окказионализм, тіл ойындары түріндегі тіршілік әрекеті және т.б. екендігін ұмытпау керек. Е. А. Земскаяның «Словообразование как деятельность» [9, 771] атты кітабының көрсеткішін қарау. Осы уақытқа дейін мәтінде және сөйлеудегі сөзжасамның өнімділігі негізінен стилистикалық тұрғыда зерттелді [10, 266]. Дегенмен, мәтінде сөзжасам модельдерінің жүзеге асуы басқа құрылымдардың іске асырылуымен тығыз байланысты болатындығын талдауға қызығушылық тудырады; кейбір сөзжасам модельдері басқалармен сәйкес келеді; етістік және есім түбірлердің аражігінің ажыратылуы; кореференцияны орнықтыруда түбірлес сөздердің қатысы қандай; корпустың немесе басқа жанрдағы белгілі бір модельдің жиілігі қандай денеде, немесе жанрдағы, немесе басқа бірдеңедегі белгілі бір модельдің жиілігі қандай, [11, 185] қарау; сондай-ақ сөзжасам үдерістеріндегі микро өзгерістерді қадағалау қызықты болар еді (мысалы, сөзжасамдағы жаңа сөздерді қатыстыру дәрежесі қандай және басқалары). Осы мүмкіндіктердің барлығын электронды сөзжасамдық сөздікті қолданумен жасалған және іздеу жүйесімен жабдықталған корпустың сөзжасамдық белгіленімі қамтамасыз ете алады. Бұл мақала орыс тілінің ұлттық корпусында толыққанды сөзжасамдық модульді құруға бағытталған жоба проспектісі болып табылады (<http://ruscorpora.ru>). Бірінші кезеңнің міндеттері сипатталған: корпустың белгіленіміне бағытталған сөзжасам деректер базасын құру. Деректер базасы негізінен сөздік болып табылады, бірақ электрондық түрде жүзеге асырылғандықтан, бізде екі форматты морфемалардың дәстүрлі сөздігі мен дәстүрлі сөзжасамдық сөздікті біріктіру мүмкіндігіміз бар, яғни оның көмегімен керек сөздің морфемаларға бөлінуін анықтауға болады, барлық сөздерді нақты түбірімен (сөзжасамдық ұя), сол не басқа аффикспен немесе морфемалардың тіркесуі бар сөздер тізімдерін табуға болады (сөзжасамдық модель). Деректер базасына белгіленім қоюда негізгі акцент сөзжасамдық бірліктер жоспарын кодтау – олардың алломорфтарын, кезегі мен ретін. Бұдан әрі мақалада қарастырылған іздеу мүмкіндіктерін иллюстрациялаймыз; жалпы теориялық мәселелерге тоқталайық, жұмыс жоспарын және белгіленімді автоматтандырудың ықтимал тәсілдерін анықтаймыз.

Нәтижелер. Берілген іздеу мүмкіндіктері. ОТҰК сөзжасамдық белгіленімі –лингвистикалық бағдарланған корпустарды түсіндіру тәжірибесіндегі мұндай жобаның бірінші түрі болғандықтан, корпустың сөзжасам белгіленімі бар ықтимал іздеу сұрауларын жасау негізгі тапсырмалардың бірі болып табылады. Белгіленімнің форматы мен дәрежесіне тәуелді болуы қолданушының корпус алдына қойған міндеттер ауқымынан тұрады. Ең көп таралған іздеу сұрауы нақты морфемаларды қамтитын сөздерді іздеу болуы керек сияқты (мүмкін, кейбір морфеманың нақты алломорфы) немесе морфемалардың белгілі бір тіркесуі. Бұл пайдаланушыға нақты сөзжасам моделімен жасалған лексемаларды зерттеуге мүмкіндік береді. Нақты сөзжасам моделінен морфемалардың тіркесуін және белгілі бір тіркесімдердің жиілігін талдау, сол немесе осы морфеманың сөздің мағынасына және оның мәтінінде қолданылу ерекшелігіне әсер етуі мүмкін. Бір сөзжасам ұясына жататын сөздердің қасиеттері, әртүрлі сөз таптарындағы сөздердің жиілігін қарастыру мен теориялық және практикалық сұрақтардың кең ауқымын шешу қолданушыға лексемаларды зерттеуге мүмкіндік береді. Осымен байланысты, сол немесе басқа алломорфты нақты морфемаға жатқызу фактісі көп жағдайда анық емес. Пайдаланушыға морфемалар тізімін және олардың алломорфтарын іздеп табуға қолжетімділік жасау керек. Осылайша, ізделініп отырған морфемаға сұранысты қолмен емес, ұсынылған тізімнен таңдауға болады. Өкінішке орай, А.И. Кузнецова мен Т.Ф. Ефремованың морфемалар сөздігі [5, 159] тек морфемаға бөлінген түбір және префикс алломорфтардың тізімін береді. Бірақ мұндай тізімдерді жұрнақтар (суффикстер) үшін бермей, суффикстік алломорфты мор-

фемаларға бөлу – біз әлі шешетін ең күрделі теориялық мәселелердің бірі. Сонымен қатар, параметрлердің нақты мәндері бойынша ғана емес, сондай-ақ сол немесе басқа да белгілердің болуы / болмауымен іздеуге болады. Яғни композиттарды іздеу, бір немесе бірнеше аффикстерді қамтитын сөздерді іздеу (мысалы, «барлық екі сөзалды қосымшалы (приставка) сөздерді табуға болады» деп сұратуға болады), түбірлес сөздерді іздеу. Әрине, корпусты пайдаланушыға екі түрдегі іздеуді біріктіру мүмкіндігін беру керек (бұл белгілі бір түбірдің барлық префиксті (сөзалды қосымшалы) (суффиксті қосымшалы) туындыларын іздеуге мүмкіндік береді). Сондай-ақ, ОТҰК белгіленімінде қарастырылған басқа (семантикалық және грамматикалық) параметрлерді іздестіру арқылы сөздік-форматтағы түзетулерді іздеуді біріктіру мүмкіндігі болуы керек. Сондай-ақ, ОТҰК белгіленімінде көзделген басқа (семантикалық және грамматикалық) параметрлерді іздеу арқылы іздеуді сөзжасамдық белгіленім арқылы біріктіру мүмкіндігі болуы керек.

Талқылау. Жалпы-теориялық мәселелер. Корпус мәліметтерін барынша көп қолданатын лексикалық зерттеулерден кейінгі ең бір жиі қолданыстағы сала – грамматикалық зерттеулер. Корпустың мәліметтері грамматикалық зерттеулер үшін де ең бір тиімді құрал болып отыр, себебі корпус грамматикалық теориялардан енген болжамдарды тексеру үшін баға жетпес эмпирикалық мәліметтер береді. Корпусты қолданатын көптеген грамматикалық ілімдер өз зерттеу аясына сандық мәліметтеріне анализ жүргізуді енгізіп отыр. Қазіргі кезде грамматикалық бірліктердің статистикасын математикалық тәсілдермен зерттеу қызығушылық тудыруда. Зерттеушілер мәтіндер корпусын тек грамматикалық теорияны сипаттау немесе индукциялық қорытындылау үшін ғана пайдаланып қоймай, оны рационалистік тұрғыдағы грамматикалық теорияны тексеруге де пайдаланған. Мысалы, Nijmegen университетінде алғашқы рационалистік тұрғыдағы грамматиканы компьютерлік корпуста нақты қолданыста бар тіл бойынша тексерді, мәселен, формалды грамматиканы компьютерлік анализаторға енгізілгеннен кейін олардың корпустағы мәліметтермен қаншалықты сәйкес келуін тексеру мақсатында корпустағы барлық мәтіндер бойымен жүгіртіп сәйкестігін тексеріп шығады. Осындай әрекеттің нәтижесінде формалды грамматиканың дұрыс-бұрыс тұстары айқындалып, олар қайтадан өңделіп, өзгеріске ұшырайды. Орыс тілі морфология мен фонологияның өзара байланысына [6, 194] арналған сөзжасам құралдарының және тармақталған ережелердің өте кең ауқымына ие. Сондықтан, біздің жұмысымыздың басында, негізгі міндеттердің бірі түзетуден бұрын белгілеуші мен әзірлеушінің алдында пайда болатын жалпы теориялық мәселелерді анықтау болды. Шетелдік терминологияда *part-of-speech tagging* (POS-tagging) қолданылады, сөзбе-сөз аударсақ, орысшасы – частеречная разметка, ал қазақшасы – сөз таптары белгіленімі. Шындығына келгенде, морфологиялық белгілер тек сөз таптарын ғана анықтап қоймайды, ол сонымен бірге сол сөз табына ғана тән грамматикалық категорияларды да қамтиды. Бұл белгіленімдер типінің негізгісі болып саналады. Себебі, біріншіден, көлемді корпустардың көпшілігі морфологиялық белгіленім жүргізілген корпустар, екіншіден, морфологиялық талдау әрі қарайғы талдау формаларына – синтаксистік пен семантикалық белгіленімдер жүргізуге негіз болып саналады және үшіншіден, компьютерлік морфологияның жетістіктері үлкен дәлдікпен көлемді корпустарға автоматты түрде белгіленімді жүзеге асыруға мүмкіндік жасайды. Белгіленім туралы деректер белгілі құрылымда көрініс табады. Орыс тілінің ұлттық корпусын сөзжасамдық белгіленімі: міндеттері мен әдістері 501 алгоритм, сөздік қорын автоматты белгілеу, сондай-ақ принциптік дәйекті шешімдер жүйесін дамыту. Жобаның негізгі мақсаты бірінші кезекте практикалық болғандықтан (атап айтқанда, орыс тілі сөзжасамының фундаменталды сипаттамасы емес, орыс тілінің ұлттық корпусының сөзжасамдық белгіленімі), шешімдерді іздестірудің жалпы бағыты белгіленім процесін барынша формализациялауға және оңайлатуға бағытталды.

Сөзжасам сөздігін және корпус белгіленімін құру үшін морфемалардың классификациясы қажет. Яғни тілдік морфемалардың ең көп санын қамтитын дәл тізімдердің болуы және оларға қандай белгі тағайындау керектігін білу керек.

Орыс тілі сөзжасам жүйесінің бұл ерекшеліктері морфемаларды бөлу процесін толық автоматты түрде жүргізе алмайды және корпус белгіленімінде мақсатты түрде олардың орналасуына тікелей әсер етуінің орындылығы туралы мәселені көтереді.

Қорытынды. Өкінішке орай, дәл автоматты белгіленім жасау мүмкін емес. Осы орайда зерттеушінің морфемалық талдау процесіне араласуын болдырмауға мүмкіндігі жоқ. Программа жұмысының нәтижелерін тексеруде кем дегенде алғашқы бөлік пен морфемаларды автоматты түрде енгізу барысында «қолмен» жасалатын бөліктің азайтылу мүмкіндігі бар. Осындай тізімдердің әртүрлі дереккөздерде болуына қарамастан, толық тізімдерді құрастыру үрдісі өте қиын болды. Орыс грамматикасында [7, 308] берілген префикс морфемалардың (сөз алды қосымшаларының) тізімі толық емес болып шықты. «Күрделі сөздердің қайталанатын бөліктері» тізбесі де сәйкес келмеді. Әрине, жоғарыда сипатталған схеманы пайдаланған кезде көп көлемдегі қате талдауларды кезіктіруіміз жоққа шығарылмайды. Аталған талдауларда морфемалық шекара жоқ жерде жүзеге асырылған (мысалы, белгіленім нәтижесінде алынған талдаулар: бес-еда және на-гайка). Мұндай талдаулардың жеткілікті саны сонымен қатар компьютерлік бағдарламаның жұмыс нәтижелерін қолмен тексеруді қажет етеді. Орыс тілінің ұлттық корпусының сөзжасам белгіленімі: міндеттері мен әдістерінің әлі де кем тұстары бар және талдаудың жүз пайыздық дәлдігін бермейді. Бағдарламаның жұмыс нәтижелері бір немесе бірнеше адамнан кейінгі редакциялауды қажет етеді. Бағдарламаның нәтижелері жоғарыда сипатталған қағидаға сәйкес әзірленген. Бағдарлама шамамен 90% дәлдікпен жұмыс істейді. Бұл орыс тілі сөзжасамның жиі кездеспейтін жағдайларын ескергенде, дәлдік дәрежесі жоғары болып табылатын бағдарлама. Жұмыс нәтижесінде бір лемманы талдаудың бірнеше нұсқасын қарастыруға байланысты, ОТҰК сөздікке кіретін 110 000 лексемаға 125 000-ға жуық талдау жүргізілді. Осылайша, бағдарламаның нәтижелерін қолмен тексеруге сөзсіз қайта келдік.

Әдебиет:

1. Ефремова Т. Ф. Новый толково-словообразовательный словарь русского языка. М., 2000.
2. Кубрякова Е. С. Что такое словообразование. М., 1965.
3. Townsend, Charles E. Russian word-formation. Slavica publishers, 1968.
4. Wolkonsky C., Poltoratzky M. Handbook of Russian. Roots. London — New York: Columbia University Press, 1969.
5. Кузнецова А. И., Ефремова Т. Ф. Словарь морфем русского языка. М., 1976.
6. Гнозис, Иткин И. Б. Русская морфонология. М., 2007.
7. Русская грамматика. М.: Наука, 1980.
8. Улуханов И. С. Единицы словообразовательной системы русского языка и их лексическая реализация. М., 1996.
9. Земская Е. А. Словообразование как деятельность. М., 1992.
10. Виноградова В. Н. Стилистический аспект русского словообразования. М.: Наука, 1984.
11. Пазельская А. Г. Модели деривации отглагольных существительных: взгляд из корпуса // Корпусные исследования по русской грамматике. М.: Пробел-2000, 2009.

МАЗМҰНЫ • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENT

ҰЛЫ ДАЛА ТҰЛҒАЛАРЫ: АКАДЕМИК Рәбиға Сыздық ЖӘНЕ ҚАЗАҚ СӨЗІНІҢ ҚҰДІРЕТІ

<i>Е.З. Қажыбек</i>	
Алғысөз	3
<i>Р. Сыздық</i>	
Латын жазулы қазақ емле ережелерінің жобасын жасауда ескерілетін негізгі-негізгі талаптар мен ескертулер	4
<i>О. Жұбаева</i>	
Әділдікті ту еткен ғалым.....	14
<i>Т. Ермакова</i>	
Академик Р. Сыздық зерттеулеріндегі классикалық және функционалды грамматиканың үндесімі	23
<i>Г.Ә. Мұратова</i>	
Ғалымның көркемдік әлемі.....	26
<i>К. Садирова</i>	
Академик Рәбиға Сыздықова келбеті дискурс кеңістігінде	30
<i>Б. Сағындықұлы</i>	
Жақсыдан шарапат	34
<i>Ф. Оразбаева</i>	
Ұлттық тұлға	36
<i>А. Жұбанов</i>	
Академик Рәбиға Сыздықтың «Ғалым-азамат» атты естелік кітабы – қазақ тұлғатану ғылымына қосылған елеулі үлес	43
<i>А. Алдаш</i>	
Академик Р. Сыздық және қазақ емлесінің кодификациясы.....	47
<i>Б. Момынова</i>	
Академик Р. Сыздық және қазақ әдеби тілінің өзекті мәселелері.....	51
<i>А. Салқынбай</i>	
Қыран мінезді ғалым: Р. Сыздық қазақ тілінің шынайы болмысын танытқан	55
<i>К. Еңсебаева</i>	
Академик Рәбиға Сыздық – ана тілінің абызы.....	60
<i>З. Базарбаева</i>	
Ғылымдағы ғұмыр	64
<i>А. Шаяхмет</i>	
Ана тілінің жоқшысы.....	67
<i>Ж. Манкеева</i>	
Р. Сыздық зерттеулерінің өзегі – қазақ сөзінің құдіреті	70
<i>Р. Авакова, Е. Баят</i>	
«Құтты білік»: ізгілікті ойлаудың концепциясы.....	73
<i>Э. Оразалиева</i>	
Лингвистикалық антропология: Қазақ тіл ғылымының «Адамтану» ұстанымдары.....	76
<i>Д. Ысқақұлы</i>	
Сөз – адам тағдыры	81
<i>Ш. Құрманбайұлы</i>	
Жаһандану жағдайындағы ұлт тілі.....	84
<i>Ғ. Хасанов</i>	
Бинармды метафораның академик Р. Сыздықтың еңбектерінде зерттелуі	90

<i>Ш. Мажитаева, М. Алишынбаева</i>	
Киелі ұғымдардың этномәдени ерекшелігі.....	94
<i>Э.М. Самекбаева</i>	
Нейролингвистиканың басты мәселелері.....	97
<i>О.Н. Аммосова</i>	
Символ в отношении к лингвистике	101
<i>Ұ. Ержанова</i>	
«Әлем өркениетіндегі ұлттық тіл»	103
<i>Б. Әбдуәлиұлы</i>	
Қолданбалы топонимика және ұлттық топонимдік қор құрудың жолдары.....	108
<i>А. Казанбаева</i>	
Батырлар жырындағы этномәдени лексиканың танымдық мәні	114
<i>Azizbek uulu B.</i>	
Madaniyat aralyk bajlanys: Verbaldyk cana verbaldyk emes karacattardyn karym-katysy.....	117
<i>Е. Ормаханова</i>	
Роль манкуртизма в казахстанском телевизионном дискурсе.....	121
<i>А. Солтанбекова</i>	
Ұлттық жазудың негіздері және оны меңгертуде негізге алынатын білімдер	125
<i>А.Ф. Сембаева</i>	
Қазақ тіліндегі «Бауыр» концептісінің лингвомәдени ерекшеліктері	128
<i>А. Шормақова</i>	
Қазақ танымындағы өсімдіктерге байланысты ырым-тыйымдар.....	131
<i>М.А. Рыскулов</i>	
Национально-культурная специфика многозначных фразеологизмов в якутском и казахском языках	135
<i>С. Курметжан</i>	
Қазақ отбасындағы дискурстың ұлттық заманауи ерекшеліктері.....	138

ӘДЕБИ ТІЛ ТАРИХЫ ТАРИХЫ, КӨНЕ ЕСКЕРТКІШТЕР ТІЛІ

<i>Ш. Мажитаева, Ж. Рапишева</i>	
Академик Р. Сыздықтың зерттеу еңбектеріндегі қазақ әдеби тілі мәселелері.....	142
<i>З.Н. Жуынтаева</i>	
«Жами'ат-Тауарих» ескерткішіндегі атаулы сөйлемдер.....	145
<i>А. Тулеуханова</i>	
Р.Сыздық және тіл тарихы, қазақ әдеби тілінің тарихы мәселелері	148
<i>Güner F., Smagukızı G.</i>	
Türk dünyasında edebî kişiliğiyle rabîga sizdik	153
<i>С. Тәшімбай</i>	
«Мухаббат-наме» тіліндегі ерекшеліктер туралы	155

ТІЛ ТАРИХЫ, ТІЛ ҒЫЛЫМЫ ТАРИХЫ

<i>Е. Аугали</i>	
Орхон ескерткіштері тілінің дауыссыз дыбыстарының қазақ тіліндегі түрленуі*.....	160
<i>Б. Кеңес</i>	
Түп төркіні жаңадан қалпына келтірілген сөздер	166
<i>Ш. Кудьярова</i>	
«Аламан» сөзінің семантикасы	169

<i>S. Sadykova</i> Vilgelym kristian şott cana kyrgyz tilinin ajrym maseleleri.....	171
<i>D. Kensebaev</i> E.D. Polivanovdun altaj gipotezasynyn öñügüüşinö koşkon salymy cana kyrgyz tilinin uçurdagy köjgöjlüü maseleleri	174
<i>F. Шойбекова</i> «Тереннен тартқан тамырын...» немесе Р. Сыздық зерттеулеріндегі йасауитану ілімі	178
<i>A. Сейітбекова</i> Кіріме араб, парсы сөздігін құрастырудағы семантикалық принцип	182
<i>Қ. Ғабитханұлы</i> Қытай жылнамаларындағы түркілік сөздерді аудару, реконструкциялау, біріздендіру мәселесі.....	186
<i>И.М. Гурбанова</i> Сравнение терминов родства в некоторых диалектах тюркских языках	190
<i>G. Zamisheva, Zh. Nurkasym</i> Translation peculiarities of kin-related words from english into kazakh.....	193
<i>S.C. Musaev</i> B.Junusaliev cana orustaşkan kyrgyz alfavitinin airym maseleleri.....	196
<i>A.Г. Нелунов</i> Аксакал якутского языкознания	198
<i>Қ. Әбдіуақан</i> 1991 жылы ыстамбұлда қабылданған түркі дүниесінің латын негізіндегі бірыңғай ортақ латын әліпбиінің шығу төркіні.....	202

СӨЗ МӘДЕНИЕТІ, ТІЛДІК НОРМА, БАҚ ТІЛІ

<i>Б. Қасым, С. Сәменова</i> Бейнелі-бағалауыштық метафоралы аталымдар: когнитивті модель және уәждеме	208
<i>Қ. Күдерінова</i> «Күрестің бір майданы ауызша сөз майданы болсын».....	215
<i>А. Алтаева</i> Тілдік агрессия және медианы тұтыну мәдениеті	220
<i>Ж. Сәдуақасұлы</i> Мәдениетті тіл – шешендік кепілі.....	223
<i>А. Күрдебай, К. Асанов</i> Ақпарат құралдарындағы тіл (сөз) мәдениетінің өзекті проблемалары	227
<i>Ж. Абдрахманова</i> Академик Р.Сыздықова еңбектерінде әлеуметтік-мәдени лексиканың зерттелуі	230
<i>А. Берікқызы</i> Қазақтың ауызекі сөйлеу тіліндегі фонетикалық ерекшелік	233
<i>Л. Турабаева</i> Сөз қолдану мәдениеті және тіл тазалығы	239
<i>Н. Шүленбаев</i> Кейбір сөздер мен терминдердің қолданысы жайында	244
<i>С. Татиева, С. Айтжанова</i> ЖОО студенттерінің қарым-қатынас мәдениетін қалыптастырудың кейбір мәселелері.....	249
<i>Ж. Мұқанова</i> Академик Р. Сыздық зерттеулеріндегі тіл мәдениеті мәселелері	252
<i>Г. Темирбекова</i>	

Диалог – тіл үнемдеудің негізі.....	255
-------------------------------------	-----

КӨРКЕМ МӘТІН ТІЛІ, АУДАРМА

Б. Нұрдәулетова

Академик Р.Сыздық және поэтикалық лингвистиканың зерттелуі	258
--	-----

Б. Шалабай, А. Колпенова

Профессор Р.Сыздық зерттеуіндегі таным: синтаксистік концепт мәселесі	262
---	-----

А. Әділова

Жүректі жүрекке жеткізген жандар	265
--	-----

С. Әлісжан

Ғылыми мәтіндердегі автор бейнесі жайынан.....	269
--	-----

А. Досова

Көркем мәтіндегі кейбір көріктеу құралдарының стильдік қызметі.....	273
---	-----

А. Ақыжанова

Қазіргі қазақ тілі синтаксисіндегі жаңа үдеріс	277
--	-----

Г. Сабирова, Ж. Есқалиева

Ұлттық тілтанымдық зерттеулер – рух тәуелсіздігінің қайнар көзі.....	282
--	-----

М. Қанабекова

М.Әуезов тұлғасын танудың тілдік негізі	284
---	-----

Д. Сурова

Прецедентный текст как средство воздействия на адресата в газетном тексте (на материале заголовков).....	289
---	-----

Ж. Манапбаева

Смағұл Елубайдың «Ақ боз үй» романындағы ұлттық тұрмыстық реалиялардың орыс және ағылшын тілдеріне аударылу ерекшеліктері	294
--	-----

Ш. Мауленбергенова

Ғалым еңбектеріндегі Абай тілінің көрінісі.....	299
---	-----

Г. Скендірова, Г. Тұрсынбай

Көркем әдеби тілдің тарихи-этимологиялық және функционалдық ерекшеліктері	301
---	-----

А. Турусбекова

Абай шығармаларындағы дөрекі сөздердің алатын орны	305
--	-----

Т. Рамазанов

Табылды Досымов поэзиясының тілдік ерекшеліктері.....	308
---	-----

Ж. Жумагелдин

Серік Сағынтай әңгімелерінің көркемдік ерекшеліктері.....	315
---	-----

ҚОЛДАНБАЛЫ ЛИНГВИСТИКА, ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ, ҰЛТТЫҚ ЖАЗУ, ЛАТЫН ӘЛПБИІ, ҰЛТТЫҚ КОРПУС МӘСЕЛЕЛЕРІ

А. Жунисбек

Проблемы перехода на латинскую графику	318
--	-----

М. Джусупов

Презентация термина «лексикология» в терминологических словарях русского, казахского, узбекского языков.....	332
---	-----

Н. Әміржанова

Р.Сыздықтың латын графикасына негізделген қазақ жазуына қатысты концептуалды ойлары	339
--	-----

А. Дүйсенбаев

Телжан Шонанов мұраларындағы патриоттық тәрбие идеялары.....	342
--	-----

<i>А. Жаңабекова, К. Пірманова</i>	
Орыс тілінің ұлттық корпусының сөзжасамдық белгіленімі: міндеттері мен әдістері.....	346
<i>А. Сатбекова, А. Сатбекова, М. Абдреш</i>	
Рухани жаңғыру жағдайында студенттердің ойлау интеллектісін дамыту	350
<i>С. Ақымбек</i>	
Қазақ тіліндегі практикалық транскрипция мәселесі.....	354
<i>Н. Абдикарим</i>	
Қазақ тілінің ұлттық корпусын құруда синтаксистік белгіленімнің маңызы мен міндеттері...	360
<i>Р. Қажиақбарова, А. Маликова</i>	
Заманауи технологияларды, оқытудың интерактивті әдістерін студенттердің танымдық белсенділігін арттыру құралы ретінде қолдану.....	364
<i>А. Қаршығазева</i>	
Проф. С.Мырзабеков қазақ тілінің орфоэпиясы жайлы	368
<i>Б. Қалиев</i>	
Талантты және дарынды студенттерді жаңаша оқыту	371
<i>Қ. Мұқанова, Б. Бейсенбек</i>	
Қазақ тілін үйрету барысында бұқаралық ақпарат құралдарын қолданудың тиімді тәсілдері	374
<i>С. Айтжанова, С. Татиева</i>	
Тіл үйретуде инновациялық технологияны қолданудың тиімді жолдары.....	376
<i>Г. Алтаева</i>	
Формирование поликультурной личности в процессе обучения русскому языку студентов с казахским языком обучения	379
<i>А. Мукушева, Ж. Кайркенова</i>	
Қазақ тілді емес мектептерде қазақ тілін аудармасыз оқыту мәселесі	383
<i>М. Аманқұл, Г. Исина</i>	
Ағылшын және қазақ тілдеріндегі күрделі сөздердің өзіндік ерекшеліктері мен айырмашылықтары.....	386
<i>Н. Васильева</i>	
Якутская орфография на современном этапе	389
<i>Ж. Жамашева, Ж. Примкулова</i>	
Жанартылған бағдарлама аясында қазақ тілі пәнін оқытудың тиімді әдіс-тәсілдері	392
<i>В. Бочкарев</i>	
Метод казахско-якутского машинного перевода	395
<i>Ж. Есенбай</i>	
Орта білім жүйесін латын графикасына көшірудің ғылыми-әдістемелік негіздері.....	398
<i>А. Mailybayeva</i>	
Transition from cyrillic to latin alphabet.....	403
<i>Г. Мырзакулова</i>	
Сын тұрғысынан ойлау арқылы тілді оқыту	406
<i>К. Раева</i>	
Обучение англоязычному деловому письменному общению в неязыковом вузе.....	408
<i>С. Бекпенбетова, Д. Сатемирова</i>	
Жоғары сыныптарға поэма жанрын оқытудағы сұрау тапсырмаларының рөлі.....	411
<i>Ж. Шошакова</i>	
Тілді меңгертудегі негізгі ұстанымдар.....	417